

Bosonderzoek in Nederland

De onderzoekswereld verandert en daarmee ook het onderzoek naar bossen in Nederland. Andere partijen, andere onderwerpen en andere prioriteiten.

— Frits Mohren & Jan den Ouden (Wageningen Universiteit)

> DRIE VERANDERINGEN HEBBEN het onderzoek de laatste decennia sterk beïnvloed: de opkomst van het contractonderzoek en projectgebonden onderzoekfinanciering, de eis om te publiceren in wetenschappelijk hoogstaande tijdschriften en de internationalisering. Bij gevolg is het toepassingsgerichte onderzoek sterk teruggelopen (vanwege de geringe omvang van de sector), is het onderzoek aan de universiteit meer fundamenteel van aard geworden (o.a. gestuurd door NWO financiering) en is de specifieke Nederlandse context vaak minder zichtbaar in het onderzoek dat in een internationaal kader plaatsvindt.

Het praktijkgerichte onderzoek, bijvoorbeeld gericht op houtteelt en bosexploitatie, is vrijwel geheel verdwenen. Daarvoor in de plaats zien we meer fundamenteel onderzoek bijvoorbeeld naar biodiversiteit, naar sturingsmechanismen in beleidsontwikkeling en naar de betekenis van bos in de maatschappij. Daarbij gaat het vooral om het analyseren van bosesystemen in hun ecologische en maatschappelijke context en het deduceren van algemene wetmatigheden, niet om het oplossen van praktijkproblemen.

Onderzoek verspreid

De veranderingen in de onderzoekfinanciering hebben ertoe geleid dat het onderzoek aan bos door veel verschillende opdrachtgevers gefinancierd wordt en door allerlei verschillende instellingen uitgevoerd wordt. Het is daarbij lastig om een precies overzicht te geven, omdat slechts een deel van het onderzoek zich specifiek richt op bos en in veel onderzoeken bos slechts een van de vegetatievormen is die wordt onderzocht. Voor het meer fundamentele onderzoek loopt de financiering nu vooral via NWO, Tropenbos, de EU en andere grote fondsen. Daarnaast kunnen ook universiteiten vanuit hun eigen middelen onderzoek financieren, al worden de mogelijkheden hiertoe steeds kleiner. Meer toepassingsgericht onderzoek

werd in Nederland gefinancierd door LNV (nu EL&I), bijvoorbeeld in het kader van OBN, maar ook deze bron lijkt langzaam op te drogen. Uitvoering van het onderzoek is vooral in handen van algemene kennisinstellingen zoals de universiteiten en Alterra, maar ook meer gespecialiseerde onderzoeksinstituten, zoals SHR of ITC spelen hierin een rol.

Nieuwe onderwerpen

Nieuwe onderwerpen in het onderzoek van de laatste jaren zijn o.a. gerelateerd aan de rol van verstoringen zoals windworp en bosbrand: met de grotere nadruk op spontane processen wordt ook het belang van dergelijke grootschalige verstoringen duidelijk. Daarnaast wordt meer in detail onderzoek gedaan naar ecologische processen en biodiversiteit: hoe bepalen functionele kenmerken van boomsoorten hun groei, ontwikkeling, en plaats in het ecosysteem. Een voorbeeld hiervan is het onderzoek naar verjonging: waarom verjongt de ene soort zich makkelijker op een bepaalde plek dan de andere. Vroeger werd dit meestal empirisch/beschrijvend onderzocht, gebaseerd op veldwaarnemingen; nu onderzoeken we hoe de eco-fysiologische en morfologische kenmerken de overlevingskansen van verjonging bepalen. Daarbij hoort ook de analyse van plant-dier relaties, van bestuiving en zaadverspreiding tot herbivorie.

Op sociaaleconomisch terrein vindt er o.a. onderzoek plaats naar de rol van bos en natuur in de maatschappij, en de manier waarop verschillende sturingsmechanismen al of niet tot samenhangend beleid leiden. Een belangrijk onderwerp is hierbij de waarde van bos, rekening houdend met hele scala van ecosystemendiensten (natuurbehoud en biodiversiteit, reguleren van water- en koolstofhuishouding, landschappelijke waarde, etc.), naast de waarde van bos als productiesysteem voor hernieuwbare grondstoffen zoals hout en biomassa. De productiefunctie van bos is aan een herwaarde-

ring onderhevig, als gevolg van de algehele economische ontwikkelingen, waarbij het steeds belangrijker wordt om maatschappelijk nut te kunnen vertalen in economisch nut, en de algemene subsidies almaar minder worden. Het aloude adagium van bos(bouw) als extensieve vorm van grondgebruik voor de voortbrenging van hernieuwbare, kwalitatief hoogwaardige en milieuvriendelijke grondstof.

Veel van het recente bosonderzoek is gerelateerd aan klimaatverandering. Dit loopt uiteen van onderzoek naar de gevolgen van klimaatverandering, en de aanpassingsmogelijkheden van bos en bosbeheer (inclusief genetische aanpassing) aan deze veranderingen, maar omvat ook de rol van bos als koolstofopslag voor de mitigatie (afwending) van klimaatverandering, en niet te vergeten de productie van biomassa ter vervanging van fossiele brandstof. De rol van koolstofopslag in bos speelt internationaal een zeer grote rol, in de vorm van REDD maatregelen (Reduced Emission from Deforestation and Degradation).

Weinig monitoring

Bij dit alles vormt de noodzakelijke gegevensverzameling een steeds groter knelpunt. Langjarige monitoring van ecologische en maatschappelijke processen is niet populair bij onderzoekfinanciers. Het bosreservatenonderzoek is inmiddels vrijwel wegbezuinigd, en dat geldt ook voor onderzoek naar bedrijfsresultaten (LEI) en de algehele functievervulling van het bos (MFV). Door contractfinanciering wordt het onderzoek meer ad-hoc en opgeknepen in losse projecten. De onderzoeksinstituten en universiteiten hebben hier een belangrijke rol in het handhaven en documenteren van een gedegen kennisbasis, zodat het bos ook in de toekomst zijn rol als extensieve, economisch aantrekkelijke en natuurvriendelijke vorm van landgebruik optimaal kan blijven vervullen.<